

Dr hab. Beata Jakimiuk, prof. KUL
Instytut Pedagogiki
Wydział Nauk Społecznych
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Lublin, 08.04.2022

Instytut Pedagogiki UG
wpłynęło dnia 19.04.2022
A. Włóka

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr IZABELI PIETROWSKIEJ

**pt. *Zasoby polskich i brytyjskich studentów
ze specyficznymi zaburzeniami w uczeniu się
warunkujące ich powodzenie edukacyjne***

napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. TERESY ZANIEWSKIEJ

1. Ogólna ocena rozprawy

Problematyka przedłożonej do recenzji rozprawy doktorskiej dotyczy porównania zasobów polskich i brytyjskich studentów ze specyficznymi zaburzeniami w uczeniu się, analizowanych jako czynniki warunkujące ich powodzenie edukacyjne w szkołach wyższych. W tym celu przeprowadzone zostały badania porównawcze o charakterze ilościowym z zastosowaniem metody studium porównawczego. Pani mgr Izabela Pietrowska podejmuje interesujący, ważny i aktualny temat, uwzględniający aspekty nie tylko pedagogiczne, ale też kulturowe i socjologiczne. Badanie tej problematyki wymaga znajomości złożonego kontekstu związanego ze specyficznymi zaburzeniami w uczeniu się, w szczególności w odniesieniu do zagadnień związanych z zasobami wewnętrznymi człowieka oraz uwarunkowaniami środowiska życia, z czym Doktorantka doskonale sobie poradziła. Stąd też, niewątpliwie można uznać, że recenzowana rozprawa stanowi ważny krok w rozwoju badań nad problematyką funkcjonowania edukacyjnego i społecznego tej specyficznej grupy studentów, a także dostarcza wiedzy umożliwiającej analizę porównawczą w zakresie rozpatrywanych kwestii.

Pomimo faktu, iż zagadnienia związane z badaniem zasobów uczniów i studentów w odniesieniu do ich sukcesów edukacyjnych są rozpatrywane i publikowane od wielu lat, ważność tematu podjętego przez Panią mgr Izabelę Pietrowską nie budzi wątpliwości. Wyróżniającym się elementem rozprawy jest analiza porównawcza zasobów studentów polskich i brytyjskich uczelni, co umożliwia również pogłębioną kontekstu kulturowego i socjologicznego. Na tej podstawie uważam, że tematyka podjęta przez Doktorantkę wypełnia lukę w obszarze wiedzy na temat uwarunkowań sukcesów edukacyjnych w różnych grupach kulturowych w zależności od zasobów indywidualnych i czynników środowiskowych.

Warto też podkreślić, że Doktorantka podjęła się niełatwych badań nad porównaniem sukcesów edukacyjnych studentów w różnych, odmiennych kulturowo systemach edukacji wyższej. Zastosowała oryginalne podejście badawcze, wymagające analizy wielu różnych źródeł danych. Wykazała przy tym znaczące opanowanie wiedzy teoretycznej na temat systemów edukacji, badań i studiów porównawczych oraz edukacji studentów. Identyfikacja czynników sukcesów edukacyjnych jest możliwa poprzez dokonanie diagnoza uwarunkowań i zasobów, które ten sukces ułatwiają. Stąd można wyprowadzić ważne wnioski do zastosowania w polskim i brytyjskim systemie edukacji wyższej. Prezentowane badania sprawiły, że stało się możliwe opracowanie systemu wsparcia dla studentów ze specyficznymi zaburzeniami w uczeniu się. Należy też zwrócić uwagę na fakt, że przeprowadzone badania zasobów wewnętrznych i zewnętrznych polskich i brytyjskich studentów ze specyficznymi zaburzeniami w uczeniu się to pierwsze takie badania w Polsce. Tym większe uznanie dla promotorki rozprawy - Pani prof. dr hab. Teresy Zaniewskiej.

Doktorantka nie tylko umiejętnie i kompetentnie, ale też z dużym znanstwem problematyki i bardzo dobrą orientacją w literaturze przedmiotu odnosi się do kluczowych kwestii teoretycznych, ale przede wszystkim zaprojektowała i przeprowadziła poprawne metodologicznie badania, których wyniki posłużyły do przeprowadzenia pogłębionej analizy porównawczej dotyczącej ukazania warunków powodzenia edukacyjnego specyficznej grupy studentów. Przeprowadzone przez Doktorantkę badania mają charakter kompleksowy, są spójne naukowo i metodologicznie.

Na szczególne podkreślenie zasługuje dobre przygotowanie merytoryczne Autorki, widoczne zarówno w części teoretycznej, jak i empirycznej pracy. Niewątpliwie, sprawność naukowa Pani mgr Izabeli Pietrowskiej w znacznej mierze wynika z bardzo dobrej znajomości podjętej problematyki, a zamieszczona bibliografia jednoznacznie wskazuje, że Autorka

dotarła do najważniejszych pozycji naukowych z zakresu analizowanych zagadnień. Odpowiedni dobór i wykorzystanie literatury naukowej stworzyło solidne podstawy teoretyczne i metodologiczne przeprowadzonych badań oraz precyzyjne sformułowanie problemów badawczych, omawianych w dalszej części opracowania. Należy więc uznać, że proponowanemu przez Doktorantkę ujęciu problematyki odpowiada przemyślana i poprawnie skonstruowana struktura pracy, w tym układ kolejnych rozdziałów umożliwiający Autorce uporządkowaną prezentację podstawowych zagadnień teoretycznych i metodologicznych, a także analizę wyników przeprowadzonych badań.

Temat pracy, sformułowany problemowo, zgodnie z wymogami metodologicznymi dotyczącymi tego rodzaju prac dyplomowych, jest perspektywiczny i jednoznacznie określa przedmiot badań. Podjęta w rozprawie problematyka, przeprowadzone analizy teoretyczne oraz praca badawcza jasno wskazują, że dysertacja została przygotowana na gruncie pedagogiki porównawczej. Jest to dziedzina, której domeną są studia porównawcze nad systemami edukacyjnymi w różnych krajach, o różnym poziomie cywilizacyjnym, kulturowym, ekonomicznym i różnych systemach prawnych. Z uwagi na przedmiot badań można rozprawę doktorską Pani mgr Izabeli Pietrowskiej usytuować również w obszarze teoretycznym i badawczym innych subdyscyplin pedagogicznych, tj.: pedagogiki specjalnej; dydaktyki akademickiej – w zakresie badań metod wsparcia studentów, a także pedeutologii – w zakresie badań dotyczących przygotowania pedagogicznego nauczycieli szkół wyższych. Prezentowane badania mają więc charakter interdyscyplinarny, ponieważ lokują się w polach badawczych różnych subdyscyplin pedagogicznych. Mając na uwadze rosnące znaczenie edukacji we współczesnym świecie, jako czynnika wzrostu ekonomicznego powiązanego z wykorzystaniem wiedzy i kompetencji, jak również jako narzędzie wyrównywania szans społecznych należy uznać podjęty temat dysertacji za ważny i aktualny.

Recenzowana praca ma, w moim przekonaniu, szczególny charakter, ze względu na analizę podjętej problematyki z perspektywy teoretycznej i praktycznej, co było możliwe dzięki kompetencjom naukowym Autorki. Doktorantka proponuje samodzielny i poprawny naukowo sposób analizy i interpretacji badań dotyczących badania zasobów studentów ze specyficznymi zaburzeniami uczenia się. W tym kontekście zwraca uwagę procedura badawcza zaprojektowana przez Autorkę, w tym wykorzystanie autorskiego kwestionariusza, a także precyzja i wartość naukowa prezentowanych analiz. Można więc uznać,

że poziom merytoryczny i metodologiczny recenzowanej rozprawy odpowiada wymaganiom stawianym tego rodzaju pracom badawczym.

2. Szczegółowa ocena struktury i treści poszczególnych rozdziałów rozprawy

Pracę otwiera *Wstęp*, stanowiący wprowadzenie do omawianych w rozprawie zagadnień, w którym Autorka w wielowymiarowym wywodzie przedstawia analizę tematu i stan badań, scharakteryzowała też sytuację osób ze specyficznymi zaburzeniami w uczeniu się, prezentując powody podjęcia badań w zakresie rozpatrywanej problematyki oraz uzasadniając zastosowaną metodę badań. Doktorantka w przekonujący sposób uzasadniła podjętą problematykę badań i zastosowaną procedurę badawczą.

Praca składa się z części teoretycznej, którą tworzą trzy rozdziały i części empirycznej, która zawiera dwa rozdziały: metodologiczny oraz analizę wyników badań własnych; ostatnią część pracy stanowi zakończenie, będące podsumowaniem przedstawionych treści. Zawiera ponadto streszczenie, spis modeli, rycin, schematów i tabel oraz obszerną bibliografię. Struktura pracy jest przejrzysta, logiczna i odzwierciedla podjęty temat dysertacji.

W pierwszym rozdziale teoretycznym Autorka, korzystając z właściwie dobranej literatury naukowej, omawia wybrane teorie (A. Antonowsky'ego i S. E. Hobfolla) dotyczące zasobów warunkujących powodzenie edukacyjne. Przeprowadza też analizę porównawczą wybranych teorii oraz przegląd piśmiennictwa w zakresie rozpatrywanej problematyki. Przeprowadzona analiza posłużyła do zaprojektowania modelu zależności wewnętrznych i zewnętrznych zasobów polskich i brytyjskich studentów ze specyficznymi zaburzeniami w uczeniu się, które warunkują sukces edukacyjny w szkołach wyższych. Treść rozdziału pierwszego rozprawy pokazuje, że Doktorantka bardzo dobrze zna analizowaną problematykę, o czym świadczy przemyślany układ rozdziału oraz umiejętność wyboru zagadnień teoretycznych odpowiadających ogólnej koncepcji dysertacji.

W rozdziale drugim Autorka prezentuje interesujące rozważania dotyczące zasobów wewnętrznych warunkujących sukces edukacyjny, w ramach których analizuje: specyficzne zaburzenia w uczeniu się, w tym dysleksję, dysortografię, dysgrafię i dyskalkulię; problematykę powodzenia edukacyjnego w odniesieniu do funkcjonowania uczniów na kolejnych etapach edukacyjnych; a także kwestie związane z samooceną osób ze specyficznymi zaburzeniami w uczeniu się. Treść rozdziału drugiego świadczy o rzetelnej

analizie literatury przedmiotu oraz o dogłębnej znajomości zagadnień związanych z podjętą problematyką. W tym rozdziale Doktorantka jednoznacznie wskazuje szczegółowe kwestie problemowe, których rozstrzygnięcie pozwoliłoby na realizację zasadniczego celu rozprawy doktorskiej.

Rozdział trzeci jest poświęcony zasobom zewnętrznym warunkującym powodzenia edukacyjne. Doktorantka analizuje: środowisko życia; problematykę pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych ze specyficznymi zaburzeniami w uczeniu się w kontekście istniejących uregulowań prawnych; a także zagadnienia związane ze wsparciem studentów ze specyficznymi zaburzeniami w uczeniu się. W rozdziale tym przybliżono kwestie, które mają istotne znaczenie przy realizacji badań empirycznych oraz analizie ich wyników.

We wszystkich rozdziałach teoretycznych Autorka wykazała się umiejętnością prowadzenia pogłębionych analiz, przybliżając niezbędne do przeprowadzenia badań pojęcia, odwołując się do umiejętnie dobranej literatury przedmiotu. Obszerne treści rozdziałów teoretycznych dotyczące zasobów wewnętrznych i zewnętrznych studentów ze specyficznymi zaburzeniami w uczeniu się stanowią podstawę prezentowanych w dalszej części pracy badań empirycznych. Autorska koncepcja badań zaproponowana przez Panią mgr Izabelę Pietrowską powstała w wyniku rzetelnej analizy literatury przedmiotu i oceny przydatności analitycznej prezentowanych w części teoretycznej zagadnień w odniesieniu do realizacji badań.

Następny rozdział, zatytułowany *Metodologia badań własnych*, zawiera założenia metodologiczne planowanych i realizowanych badań. W pierwszej części rozdziału Autorka przedstawia przedmiot i cel badań. Zaprezentowano tu cele badań ujęte w trzech kategoriach: poznawczej, teoretycznej i praktycznej (s. 260). Określenie przedmiotu badań, sformułowanie celów badań nie budzi zastrzeżeń. Jednak warto w tym miejscu wyjaśnić, dlaczego spośród analizowanych zasobów wybrano samoocenę i poczucie koherencji, a nie inne zasoby wewnętrzne. Tę samą uwagę, dotyczącą wskazania kryterium można odnieść do analizowanych zasobów zewnętrznych. Można też zauważyć, że cel teoretyczny i cel praktyczny w zakresie sformułowań „zbudowanie modelu...” i „stworzenie modelu...” (s. 261) wyznaczają ten sam zakres znaczeniowy, dlatego należy to doprecyzować lub zmienić.

Podstawę badań, jak pisze Doktorantka (s. 9) stanowiły: konceptualizacja, problematyzacja oraz operacjonalizacja. Jest to bardzo dojrzałe podejście badawcze,

porządkujące realizowaną procedurę badawczą. W części dotyczącej konceptualizacji znajdujemy opis pojęć stosowanych w badaniach, co wyjaśnia sposób ich rozumienia i interpretacji. W dalszej części rozdziału doprecyzowano główny problem badawczy oraz sformułowano cztery pytania szczegółowe, dotyczące zasobów wewnętrznych studentów oraz cztery problemy badawcze, dotyczące rozpatrywanych zasobów zewnętrznych. W następnej części Autorka dokonuje dalszego uszczegółowienia przedstawionych problemów badawczych, prezentując jeszcze bardziej szczegółowe pytania wynikające z analizy czynników wewnętrznych i konieczności doprecyzowania rozpatrywanych różnic między studentami polskimi i brytyjskimi. W tym miejscu Doktorantka dookreśliła badane zagadnienia w postaci sześciu pytań dotyczących zasobów wewnętrznych oraz dwóch pytań dotyczących zasobów zewnętrznych, a także przedstawiła jeden szczegółowy problem badawczy wynikający jednocześnie z czynników wewnętrznych i zewnętrznych. Przedstawione pytania badawcze ukazują proces myślowy prowadzący do wyjaśnienia różnic występujących w zakresie analizowanych zagadnień w dwóch badanych grupach. Jakość wyводу Autorki jednoznacznie wskazuje na pogłębione przemyślenie omawianej problematyki. Doktorantka nie tylko ze znanstwem określa zasadniczy obszar problemowy, ale także poprawnie wskazuje szczegółowe kwestie problemowe, których rozstrzygnięcie umożliwia realizację założonych celów badań. Nie budzi także żadnych wątpliwości metodologicznych sposób, w jaki sformułowano hipotezy badawcze (główną i szczegółowe), odnoszące się do wszystkich przedstawionych wcześniej pytań badawczych. Postawione hipotezy spełniają wszelkie kryteria poprawności naukowej, a ich weryfikacja umożliwia przeprowadzenie wielopłaszczyznowej analizy problemów stanowiących przedmiot ocenianej rozprawy.

W dalszej części, zgodnie z założeniem dotyczącym operacjonalizacji, Doktorantka opisuje zmienne niezależne i zależne, które wyodrębniła w toku planowania procesu badawczego, a także ich wskaźniki. Na szczególną uwagę zasługuje opracowana przez Autorkę graficzna ilustracja modelu zależności między analizowanymi zmiennymi niezależnymi i zmienną zależną (s. 271) oraz wskaźników zmiennej zależnej, określających badaną kategorię powodzenia edukacyjnego (s. 272). Konsekwencją przyjętej strategii badawczej był dobór metod, technik i opracowanie autorskiego narzędzia badawczego. Autorka omawia od strony teoretycznej zastosowane metody i techniki badawcze, precyzuje zakres ich zastosowania, poświęcając szczególną uwagę autorskiemu narzędziu

badawczemu. Przedstawione treści świadczą o wysokich kompetencjach merytorycznych i metodologicznych Doktorantki. Część pracy dotycząca charakterystyki terenu i doboru próby badawczej, a także organizacji i przebiegu badań jest opisana starannie i również nie budzi zastrzeżeń. Nie jest jednak jasne, ile osób ostatecznie wzięło udział w badaniu właściwym, podana jest w tym miejscu tylko szacowana liczba respondentów – 600 osób z obu badanych grup (s. 277). Należy podkreślić, że w opisach zastosowanych strategii badawczych, w ich uzasadnieniach oraz w realizacji, widoczna jest dogłębna znajomość zagadnień metodologicznych, jak też możliwości stosowania ich w praktyce badawczej. Na szczególne wyróżnienie zasługuje schemat badań zasadniczych, opracowany przez Autorkę, ilustrujący etapy i procedurę projektu badawczego (s. 282).

W pierwszej części rozdziału prezentującego analizę wyników badań Doktorantka przedstawia sposób weryfikacji rzetelności autorskiego narzędzia badawczego oraz statystykę opisową badanych zmiennych, zaprezentowaną w postaci czytelnych tabel. Świadczy to o niezwykle rzetelnym podejściu Autorki do prowadzonych badań i po raz kolejny potwierdza wysoki poziom umiejętności metodologicznych.

Wyniki przeprowadzonych badań Autorka przedstawia w postaci czytelnych tabel i wykresów jako ilustrację analizy ilościowej otrzymanych danych. W dalszej części prezentuje sposoby i narzędzia analizy statystycznej, weryfikuje postawione hipotezy badawcze. Testuje hipotezy, których problematyka dotyczy zasobów wewnętrznych i zewnętrznych oraz przeprowadza dyskusję wyników, a także, w końcowej części rozdziału, prezentuje analizę czynników wraz z dyskusją wyników.

Kolejnym, ciekawym elementem pracy jest opracowanie modelu regresji strukturalnej w postaci schematu graficznego (s. 357) ilustrującego oddziaływanie analizowanych zmiennych na powodzenie edukacyjne oraz sieci zależności między zmiennymi i siły tych zależności wraz z legendą wyjaśniającą zastosowane symbole.

Należy jednak zauważyć, że w rozdziale prezentującym wyniki badań brakuje pogłębionej analizy jakościowej danych z tabel, wykresów czy schematu, możemy poznać jedynie dane liczbowe lub grafikę ze schematu, czy też opisowe powielenie danych liczbowych. W związku z tym warto taką analizę, uwzględniającą kontekst kulturowy, przeprowadzić. Wtedy można by było podjąć próbę odpowiedzi na pytanie: dlaczego? Skąd biorą się różnice między badanymi grupami? Taka interpretacja wyników byłaby znacznie ciekawsza.

W *Zakończeniu*, będącym ostatnią częścią pracy Doktorantka podsumowuje przeprowadzone badania, prezentując wnioski wyprowadzone z analizy teoretycznej badań oraz na podstawie wyników przeprowadzonych badań empirycznych. Formułuje też wskazania dla wykładowców w zakresie pracy ze studentami ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się oraz zalecenia dotyczące systemu wsparcia dla tych studentów. Przedstawione podsumowanie oraz wnioski świadczą o tym, że Doktorantka doskonale zdaje sobie sprawę ze złożoności badań dotyczących podejmowanej problematyki, zarówno w obszarze teorii, jak i praktyki badawczej, a także analizy i zastosowania wyników badań, czego dowodzi rzeczowe opracowanie treści tej części pracy.

3. Konkluzja

Przedstawiona do recenzji praca stanowi interesujące studium o charakterze teoretyczno-empirycznym, w którym Autorka w kompetentny sposób analizuje kluczowe kwestie dotyczące problematyki zrealizowanych badań. Analiza ocenianej rozprawy pozwala uznać, że Pani mgr Izabela Pietrowska sprostała wysokim wymaganiom naukowym związanym ze złożonością podjętej problematyki i specyfiką analizowanych zagadnień. Na wysoką ocenę zasługuje nie tylko umiejętność doboru, logicznego układu i analizy zagadnień teoretycznych, będących podstawą badań empirycznych, ale też kompetencje metodologiczne dotyczące projektowania badań oraz kompetencje związane z klarowną prezentacją i analizą wyników badań. Można więc stwierdzić, że Panią mgr Izabelę Pietrowską cechuje duża dojrzałość naukowo-badawcza. Należy też dodać, że przedstawione w rozprawie postępowanie badawcze może stanowić wzór metodologiczny dla badań nad uwarunkowaniami powodzenia edukacyjnego w grupach porównawczych.

Uzyskane wyniki poszukiwań badawczych tworzą też wartościową bazę danych, która może stanowić punkt wyjścia dla kolejnych projektów badawczych podejmujących problematykę sukcesów edukacyjnych. Podjęta w badaniach problematyka jest istotna ze względu na funkcjonowanie edukacyjne i społeczne studentów i uczniów ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi. Zagadnienia te ciągle wymagają badań i pogłębionych analiz umożliwiających nie tylko poznanie uwarunkowań sukcesów edukacyjnych, ale też

wprowadzenie skutecznych rozwiązań praktycznych dotyczących wsparcia osób z zaburzeniami w uczeniu się.

Praca Pani mgr Izabeli Pietrowskiej wnosi istotny wkład w refleksję naukową usytuowaną w problematyce pedagogiki, w szczególności pedagogiki porównawczej, a także pedagogiki specjalnej, dydaktyki akademickiej czy pedeutologii. Zrealizowane badania są aktualne, ważne i potrzebne. Doceniając naukową wagę i jakość rozważań zawartych, dobre w niniejszej pracy, uważam, że recenzowana dysertacja Pani mgr Izabeli Pietrowskiej pt. *Zasoby polskich i brytyjskich studentów ze specyficznymi zaburzeniami w uczeniu się warunkujące ich powodzenie edukacyjne* spełnia kryteria rozpraw doktorskich. Sposób przygotowania części teoretycznej, jak też opracowanie wyników badań jednoznacznie wskazują na wysoki poziom kompetencji badawczych Doktorantki. Chciałabym też zwrócić uwagę na komunikatywny i jednocześnie naukowy język dysertacji, co dodatkowo podkreśla gotowość Pani mgr Izabeli Pietrowskiej do samodzielnej realizacji badań naukowych.

Podsumowując, stwierdzam, że rozprawa spełnia wymagania sformułowane w Ustawie z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki, w związku z tym wnoszę o przyjęcie rozprawy Pani mgr Izabeli Pietrowskiej i dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Beata Jakimiuk